

## СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРА

**Худи В.В.**

*аспірант,*

*Університет імені Марії Склодовської-Кюрі*

*(м. Люблін, Польща)*

### **ЖАНР ЗАЯВИ У ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ: ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Конфронтативний підхід до аналізу мовних одиниць посідає важливе місце в сучасній лінгвославістиці. Він дозволяє глибше зрозуміти процеси, які відбуваються в порівнюваних мовах, завдяки встановленню відмінностей і розкриттю подібностей. Порівняльні студії здійснюються, як правило, на матеріалі одиниць різних рівнів мовної системи (передовсім лексичного і фразеологічного, рідше – граматичного). Уважаємо, що межі подібних досліджень варто розширювати шляхом залучення до зіставного аналізу такої макрокатегорії, як дискурс, зокрема, офіційно-діловий.

Метою пропонованої розвідки є розкриття функціонально-стилістичних особливостей жанру заяви в сучасній польській мові у зіставленні з українською.

Порівняльний аналіз специфічних рис цього жанру у двох досліджуваних близькоспоріднених мовах почнемо з характеристики визначень. Так, зокрема, «Словник польської мови» [5] кваліфікує заяву як «*pismo z prośbą skierowane do władz*». С. Скорупка у своєму «Фразеологічному словнику польської мови» [6, с. 698] подає дещо скорочену дефініцію: «*pismo z prośbą o co*».

В українських лексикографічних джерелах, зокрема, у «Словнику української мови» визначення заяви сформульовано таким чином: «письмове прохання, оформлене за певним зразком, що подається на ім'я офіційної особи або до установи чи організації» [1].

У свою чергу, Анна Вежбицька пропонує наступну дефініцію заяви:

*«mówię: chcę, żeby stało mi się coś (X)*

*wiem: to nie może stać się, jeżeli nie powiesz, że chcesz, żeby to się stało*

*mówię to, bo chcę, żebyś powiedział, że chcesz, żeby to się stało  
nie wiem, czy to zrobisz  
wiem, że wielu ludzi mówi ci takie rzeczy  
wiem, że nie musisz robić rzeczy, które ludzie chcą, żebyś robił»*  
[8, с. 266-269].

Роблячи висновок, дослідниця зауважує, що «podanie to pisemna wypowiedź kierowana przez jednostkę do instytucji z prośbą o coś, co instytucja ta może przyznać lub nie, przy czym reakcja adresata jest w odczuciu petenta arbitralna i nieprzewidywalna, a mimo wszystko niezbędna do codziennego życia» [8, с. 267].

Заява – це жанр мовлення, що цікавить дослідників, які займаються передусім лінгвістичною генологією. Генологічна думка бере свій початок ще з часів античності. Так, уже в «Поетиці» Арістотеля можна віднайти основні терміни генології: рід, жанр, а також концепція систематизації жанрів [10, с. 21].

У сучасній лінгвістиці поняттям опису жанрів мовлення займалися, зокрема, С. Скварчинська [4], М. Бахтін [2], А. Вежбицька [7], С. Гайда [3], О. Вільконь [9], М. Войтак [11], Б. Вітош [10] та ін.

У процесі конфронтативного аналізу ми у своєму дослідженні спираємося на концепцію жанрів мови, запропоновану польською дослідницею М. Войтак, яка визначає жанр як «abstrakcyjny (model, wzorzec) mający jednak różnorodne konkretne realizacje w formie wypowiedzi, a także jako zbiór konwencji, które podpowiadają członkom określonej wspólnoty komunikatywnej, jaki kształt nadać konkretnym interakcjom» [11, с. 16]. Жанрова модель, на думку вченої, включає такі аспекти:

- 1) структурний;
- 2) прагматичний;
- 3) когнітивний;
- 4) стилістичний.

У нашій статті основна увага приділяється останньому – стилістичному – аспекту польської та української заяви, що складається з детермінантів, які, за словами М. Войтак, є структурно і прагматично визначеними характеристиками [11, с. 17].

Офіційно-діловий стиль належить до галузі соціальної комунікації, яка тісно пов'язана з адміністративною та юридичною діяльністю. Основні характеристики офіційного стилю включають у себе: директивність, безособовий характер висловлювання, точність

та регламентацію тексту [12, с. 147-162]. Заява дещо відрізняється від цієї моделі, оскільки найчастіше є висловлюванням, за допомогою якого громадяни спілкуються з державними установами, тому набуває більш особистісних рис.

Особистісний характер заяви в обох мовах виражається за допомогою:

- Дієслів у першій особі однини теперішнього і минулого часу:

У польській мові це, зокрема, *zwracam się, jestem, tam, liczę, proszę, uczyć się, pragnę, zamierzam, posiadam, uważam, motywuję, staram się, dołączam, zobowiązuję się, zgłaszam, spełniam, informuję, przedstawiam, uczyłem się, osiągnęłam* тощо.

В українській мові: *прошу, працюю, (я) підготував, (я) дістала, (я) навчалася, (я) працювала, сподіваюся, (я) була, повідомляю.*

- Особових і присвійних займенників:

У польській мові: *mnie, mi, mojej, swoją, swą.*

В українській мові: *мені, мої, мене, мого, мною, мою, моїй, я.*

Варто також звернути увагу на мовно-граматичні елементи так званої «шапки» польської й української заяви. У польській заяві дані, що стосуються адресата, можуть з'являтися в двох варіантах:

<i>Do Dziekana</i>	<i>Pan mgr Jan Kowalski</i>
<i>Wydziału Filozoficznego</i>	<i>Dyrektor Agencji Reklamowej «Kropka»</i>
<i>Uniwersytetu Warszawskiego</i>	<i>ul. Długa 24</i>
<i>Prof. dra hab. Jana Nowaka</i>	<i>64-502 Poznań</i>

У першому варіанті вживається прийменник *do* з родовим відмінком, а в другому – називний відмінок.

В українській заяві дані адресата подаються в давальному відмінку:

*Ректорові  
Національного педагогічного університету  
ім. М.П. Драгоманова  
академіку НАПН України  
професору Шевченку А.А.*

У свою чергу, дані адресанта в польській заяві вживаються у називному відмінку:

*Iwona Kowalska  
ul. Piwna 12/7  
61-283 Poznań  
Tel. 55 555 55 55*

В українській мові тут з'являється родовий відмінок, що можна проілюструвати наступним прикладом:

*студентки IV курсу, 46н групи  
Інституту іноземної філології  
Маркової Ольги Віталіївни  
+38 (555) 555 55 55*

Варто також звернути увагу на синтаксичні особливості першого речення польської та української заяви. У польській мові в конструкціях *zwracam się z uprzejmą prośbą o...*, *uprzejmie proszę o...*, слід уживати віддієслівні іменники: *przedłużenie*, *przyjęcie*, *zatrudnienie*, *przesunięcie*, *rozłożenie*. В українській мові заява зазвичай починається з дієслова *proszу*, після якого найчастіше вживається інфінітив: *дозволити*, *відпустити*, *надати*, *перевести*, *зарахувати*, *відрахувати*, рідше – родовий відмінок: *proszу Вашого дозволу*.

Важливим елементом польської заяви є обґрунтування прохання з використанням таких аргументів, які переконують адресата на користь адресанта. У польській заяві обґрунтування прохання вживається з використанням наступних зворотів: *prośbę swą uzasadniam tym, w uzasadnieniu mojej prośby chciałbym nadmienić, uzasadnienie mojej prośby jest następujące ...*. Відповідником таких структур в українській мові є зворот: *у зв'язку з ...*.

Польська заява, як правило, завершується проханням про прихильність, яка може бути виражена наступними конструкціями: *proszę o przychylne rozpatrzenie mojej sprawy, uprzejmie proszę o pozytywne rozpatrzenie mojej prośby, w związku z powyższym proszę o pozytywne rozpatrzenie mojego podania*. Ці звороти можуть бути розширені подякою: *liczę na zrozumienie i z góry dziękuję*. Українська заява подібного завершення, як правило, не має, що засвідчив зібраний і проаналізований нами фактичний матеріал.

Отже, розкриття відмінностей і подібностей у реалізації конкретних жанрів мовлення має істотне теоретичне і практичне значення не лише для лінгвістики, а й для лінгводидактики. У сучасних працях з методики викладання іноземних мов все частіше акцентується увага на важливості такого різновиду комунікації, як письмо, писемне мовлення, наголошується на необхідності розвитку в учнів і студентів умінь і навичок створювати тексти різної тематики і різного рівня складності, у тому числі й укладати ділову документацію. Перспективою дослідження вважаємо зіставне вивчення структурних і функціонально-стилістичних елементів

інших різновидів офіційно-ділових паперів (автобіографії, резюме, характеристики, подання, розписки, доручення тощо).

### Список використаних джерел:

1. Заява: [Електронний ресурс] // Словник української мови: в 11 томах. Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/zajava>.
2. Bachtin M. Estetyka twórczości słownej. – Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1986. – 576 s.
3. Gajda S. Gatunkowe wzorce wypowiedzi // Współczesny język polski, [red. J. Bartmiński]. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2001. – S. 245-258.
4. Skwarczyńska S., Wstęp do nauki o literaturze, t. III. – Warszawa: Pał, 1965. – 411 s.
5. Podanie: [Електронний ресурс] // Słownik języka polskiego PWN. Режим доступу: <https://sjp.pwn.pl/szukaj/podanie.html>.
6. Słownik frazeologiczny języka polskiego, t.I, [red. S. Skorupka]. – Warszawa: Wiedza Powszechna, 1985. – 788 s.
7. Wierzbicka A. Genry mowy // Tekst i zdanie. Zbiór studiów, [red. T. Dobrzyńska, E. Janus]. – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1983. – S. 125-138.
8. Wierzbicka A. Język – umysł – kultura, [red. J. Bartmiński]. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1999. – 592 s.
9. Wilkoń A. Spójność i struktura tekstu. – Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, 2002. – 304 s.
10. Witosz B. Genologia lingwistyczna. Zarys problematyki. – Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2005. – 258 s.
11. Wojtak M. Gatunki prasowe. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2004. – 327 s.
12. Wojtak M., Styl urzędowy // Encyklopedia kultury polskiej XX wieku, t. II: Współczesny język polski, [red. J. Bartmiński]. – Wrocław 1993, S. 147-162.